

Universiteit Utrecht

Begrip creëren 2.0

Herstelstrategieën in *lingua receptiva*-conversaties

Eindwerkstuk Nederlandse taal en cultuur | Universiteit Utrecht

Maureen Jonkergouw | Studentnummer: 3657809

Begeleider: dr. Jan D. ten Thije

Tweede begeleider: dr. Pim Mak

5 juli 2013

Voorwoord

In de drie jaar van mijn bachelor heb ik verschillende grote opdrachten voltooid. Vaak mocht je die uitvoeren met een groep studenten of kreeg je een duopartner toegewezen. Maar dan komt het eindwerkstuk en ben je helemaal op jezelf aangewezen. Dat was wel even wennen. Toch stond ik er niet helemaal alleen voor. Daarom wil ik graag een aantal mensen bedanken die me bij het tot stand komen van dit eindwerkstuk hebben geholpen.

Als eerste mijn twee begeleiders: Jan ten Thije voor zijn kritische blik en aanstekelijke enthousiasme over het onderwerp en Pim Mak vanwege zijn kundigheid op het gebied van statistieken.

Vervolgens mijn groepsgenoten: Sharon, Manon, Ilona, Berline, Nadine en Femke. Bedankt voor jullie steun, motivatie en gezelligheid!

Als laatste wil ik Lisa Schaller in de schijnwerpers zetten. Zonder Lisa's hulp en coördinatie waren de experimenten nooit zo goed verlopen.

Met veel plezier en toewijding heb ik aan dit eindwerkstuk gewerkt. Hopelijk is dit terug te zien in het eindresultaat.

Maureen Jonkergouw

Abstract

In dit onderzoek is gekeken naar het effect van de gekozen herstelstrategie op het begrip in LaRa-conversaties. LaRa staat voor *lingua receptiva*, wat inhoudt dat er twee talen in één gesprek worden gesproken, waarbij één spreker één taal gebruikt. In dit onderzoek zijn gesprekken tussen Nederlanders en Duitsers geanalyseerd. Het corpus is opgebouwd uit Skype-gesprekken tussen LaRa-koppels die samen een aangepaste versie van de *maze task* maken. Deze koppels zijn verdeeld over vier condities op basis van het niveau Duits van de Nederlander en het niveau Nederlands van de Duitser. Daarna is er gekeken of er een verschil is tussen de condities in de keuze voor een van de drie herstelstrategieën: toelichting, herformulering en herhaling. Twee native-groepen dienen als controlegroep.

Uit de analyse kwam naar voren dat de vier LaRa-condities verschillen in het gebruik van de herstelstrategie ‘herhaling’: sprekers in de conditie hoog-laag maken meer gebruik van herhalingen dan sprekers in de conditie hoog-hoog.

Ook is er een effect gevonden van het L2-niveau van de hoorder op het gebruik van de herstelstrategie ‘herhaling’: een spreker met een hoog L2-niveau gebruikt meer herhalingen als de hoorder een laag L2-niveau heeft dan dat de hoorder een hoog-L2 niveau heeft.

Begrip in LaRa-conversaties kan niet voorspeld worden aan de hand van de keuze voor een herstelstrategie.

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	6
2. Theoretisch kader.....	7
2.1 <i>Lingua receptiva</i>	7
2.2 Nederlands en Duits.....	8
2.3 <i>Alignment</i>	8
2.4 Problemen oplossen.....	9
2.5 De herstelsequentie.....	9
2.6 Herstelstrategieën.....	10
3. Hoofdvraag en hypothesen.....	12
4. Methode.....	13
4.1 Respondenten.....	13
4.2 Procedure.....	13
4.2.1 <i>Cloze-test</i>	13
4.2.2 <i>De enquête</i>	13
4.2.3 <i>Het Skype-gesprek</i>	14
4.3 Analyse.....	15
5. Resultaten.....	17
5.1 Randomisatiecontrole demografische variabelen.....	17
5.2 Verschil in gebruik van herstelstrategieën tussen de vier LaRa-condities.....	18
5.3 Invloed van nationaliteit in de HL en LH conditie.....	18
5.4 Invloed van het L2-niveau van de hoorder op de gekozen herstelstrategie.....	19
5.5 Regressie-analyse.....	20
5.5.1 <i>Regressie-analyse voor de HL conditie</i>	20
5.5.2 <i>Regressie-analyse voor de LH conditie</i>	21
5.5.3 <i>Regressie-analyse HH conditie</i>	21
5.5.4 <i>Regressie-analyse LL conditie</i>	21
5.6 Conditie native-gesprekken.....	21
6. Conclusies.....	23
7. Discussie.....	24
Literatuurlijst.....	25
Bijlagen.....	27
Bijlage A: Cloze-test in het Duits voor de Nederlander.....	28
Bijlage B: Cloze-test in het Nederlands voor de Duitser.....	29
Bijlage C: Puntenschema voor beide versies van de cloze-test.....	30
Bijlage D: Enquête voor de Nederlandse proefpersoon.....	31
Bijlage E: Enquête voor de Duitse proefpersoon.....	34

Bijlage F: De plattegronden	37
Bijlage G: Conventies voor het transcriberen	38
Bijlage H: Voorbeeld van de analyse van de drie herstelstrategieën	39
Bijlage I: Overzicht aantal herstelstrategieën corpus 2012	40
Bijlage J: Overzicht aantal herstelstrategieën corpus 2013	42

1. Inleiding

Bent u iemand die de Duitse naamvallen maar niet onder de knie weet te krijgen? Of bij elk vrouwelijk zelfstandig naamwoord in het Frans steevast ‘le’ gebruikt? Dan is *lingua receptiva* (ook wel bekend als luistertaal) de oplossing voor u. Het houdt in dat je in een gesprek een andere taal spreekt dan je gesprekspartner.

Echter, een oplossing voor al uw gespreksproblemen biedt *lingua receptiva* (LaRa) helaas niet. Zo kan er, net als in een gesprek met één spreektaal, onbegrip ontstaan. En dan is het zaak om dat op te lossen, ieder in zijn eigen taal. Begrip creëren 2.0. Hoe ziet dat proces eruit in de praktijk? Hier zal ik in dit eindwerkstuk antwoord op proberen te geven.

In dit onderzoek staat de volgende vraag centraal:

Welke herstelstrategieën voorspellen het begrip in LaRa-conversaties het beste?

Voor dit onderzoek is een corpus opgebouwd bestaande uit gesprekken tussen Duitsers met Duits als moedertaal en Nederlanders met Nederlands als moedertaal. In dit verslag wordt met L2-vaardigheid de Duitse taalvaardigheid van de Nederlander bedoeld en de Nederlandse taalvaardigheid van de Duitser. Hier is voor gekozen om de leesbaarheid van de tekst te bevorderen. Er kan niet gezegd worden of de L2-vaardigheid van de participanten hiermee overeenkomt, omdat deze vraag niet aan de deelnemers gesteld is.

Het eindwerkstuk is opgedeeld in een aantal hoofdstukken. In hoofdstuk 2 zal de gebruikte theorie behandeld worden, waarna de deelvragen en hypothesen in hoofdstuk 3 gegeven zullen worden. Daarna wordt in hoofdstuk 4 de onderzoeksmethode uiteengezet. Vervolgens zullen in hoofdstuk 5 de analyseresultaten getoond worden. In hoofdstuk 6 zullen de conclusies worden gegeven. Dit eindwerkstuk zal afgesloten worden met een discussie in hoofdstuk 7.

2. Theoretisch kader

In het onderstaande zal theorie besproken worden omtrent *lingua receptiva*, *alignment*, de herstelsequentie en herstelstrategieën.

2.1 *Lingua receptiva*

Lingua receptiva is een fenomeen dat plaatsvindt als gespreksdeelnemer A met gespreksdeelnemer B een gesprek kan voeren terwijl ze ieder hun eigen taal spreken. Het houdt dus in dat je in een andere taal spreekt (produceert) dan dat je de woorden hoort (verwerkt). Het woord ‘receptiva’ in *lingua receptiva* verwijst naar de receptieve beheersing van taal, zoals lezen en luisteren, waarbij je alleen de uitingen hoeft te begrijpen (Rehbein, Ten Thije en Verschik, 2012, pp. 3-4).

LaRa klinkt wellicht als een nieuwe uitvinding, maar het tegendeel is waar. In Ten Thije (2010, p. 56) valt te lezen dat de handelaren die lid waren van de Hanze (een handelsverbond tussen verschillende Noord-Europese steden dat in de middeleeuwen plaatsvond) al gebruik maakten van LaRa. De handelaren die van stad naar stad trokken, verbleven er niet lang genoeg om zich de plaatselijke taal eigen te maken. Als er geen *lingua franca* was (een gemeenschappelijke taal tussen mensen die niet dezelfde moedertaal hebben), spraken zij ieder in hun eigen taal. Zij begrepen elkaar voldoende om handel te drijven.

In datzelfde artikel bespreekt Ten Thije (p. 58) drie voordelen van het gebruik van LaRa. Allereerst is het gebruik van LaRa efficiënt, doordat je in je eigen taal kunt spreken en zo de precieze woorden kunt gebruiken die je wilt, en daarmee de precieze betekenis van die woorden. Een vertaling van een woord kan soms in een klein, ongewenst detail verschillen van het woord in de eigen taal. Daarnaast versterkt het spreken van de eigen taal de band met de eigen cultuur. Tot slot stelt LaRa de hoorder in staat om in zijn eigen taal te verwoorden wat hij begrijpt van de uitingen van zijn gesprekspartner. Dit in tegenstelling tot een gesprek waarin er een *lingua franca* wordt gebruikt, waarin het uiten van het begrip afhangt van de actieve taalkennis van de *lingua franca* van de gespreksdeelnemer.

LaRa is geen synoniem met *intercomprehension*. Dit verschil wordt uitgelegd door Van Klaveren (2013, p. 14). In beide gevallen gaat het om een gesprek waarin twee talen gesproken worden maar iedere spreker slechts één taal gebruikt. Echter, in het geval van *intercomprehension* gaat het om twee talen die tot dezelfde taalfamilie behoren, zoals het Nederlands en het Duits. Bij LaRa kan het zowel om verwante talen als niet-verwante talen gaan.

Als het gaat om LaRa tussen twee verwante talen, spreekt Bahtina (2010, p. 6) van *inherent lingua receptiva*. Door deze verwantschap bezitten de deelnemers automatisch al kennis van de andere taal. In het geval van twee talen die niet aan elkaar verwant zijn, noemt Bahtina dit *acquired lingua receptiva*.

2.2 Nederlands en Duits

In dit onderzoek worden gesprekken tussen Nederlanders en Duitsers geanalyseerd. Het Nederlands en het Duits zijn sterk aan elkaar verwant; ze behoren beide tot de West-Germaanse tak van de Germaanse talen. Dit verklaart een aantal belangrijke overeenkomsten tussen het Duits en het Nederlands.

In de ontwikkeling van het Nederlands en het Duits is er lange tijd geen sprake geweest van hét standaard Nederlands of hét standaard Duits. Het ging toen om verschillende dialecten die samen tot het Nederlands respectievelijk het Duits behoorden. Wel liggen deze dialecten (en daarmee de veranderingen die zij hebben ondergaan) aan de basis van het Nederlands en het Duits zoals wij ze nu kennen, aldus Van der Wal en Van Bree (1992, p.85). Een van de veranderingen die Van der Wal en Van Bree bespreken, is de Hoogduitse klankverschuiving. Deze verschuiving trad rond 500 op in het zuiden van Duitsland, waardoor er een verschil ontstond in klanken tussen de dialecten in Zuid-Duitsland (het Hoogduits) aan de ene kant en de dialecten in Noord-Duitsland en Nederland (het Nederduits) aan de andere kant. In Mooijaart en Van der Wal (2008, p. 15) valt te lezen dat vroeger de dialecten die in het huidige Nederland en noord-Duitsland werden gesproken als één geheel werden beschouwd. Vandaag de dag wordt de term Nederduits alleen gebruikt om te verwijzen naar de dialecten in het noorden van Duitsland.

Een andere oorzaak van het verschil tussen het Duits en Nederlands die Van der Wal en Van Bree bespreken, is het voorkomen van ingweonismen in het Oudnederlands en de afwezigheid daarvan in het Oudhoogduits. Het Oudnederlands en Oudhoogduits zijn beide een groep dialecten die tussen 600 en 1150 werden gesproken. Op de webpagina ‘Structuur en geschiedenis van het Nederlands’ (“ingweonismen”, Freie Universität Berlin, n.d.) staat dat de Ingvaeonen een groep Germaanse stammen was die rond de 1^e eeuw na Christus langs de kust van de Noordzee leefde. Een aantal talige eigenschappen uit de talen van die stammen (ingweonismen genaamd), zijn in de talen van rondom wonende stammen terecht gekomen. Zo zorgden de ingweonismen voor verschillen op lexicaal, fonetisch en morfologisch gebied tussen enerzijds het Oudhoogduits en anderzijds het Oudnederlands, Oudengels, Oudsaksisch en Oudfries, aldus Van der Wal en Van Bree (1992, pp. 89-90).

Uiteindelijk hebben de dialecten in Nederland en Duitsland zich ontwikkeld tot de standaardtalen die wij nu kennen.

2.3 Alignment

Bahtina, Ten Thije en Wijnen (2013) bespreken het ontstaan van *alignment* in LaRa-gesprekken tussen Esten en Russen. *Alignment* houdt in dat gespreksdeelnemers elkaar op mentaal niveau begrijpen, oftewel, dat zij op één lijn zitten qua kennis over en representatie van de werkelijkheid. Door met elkaar in gesprek te gaan, creëer deelnemers samen *alignment*. In gesprekken waarin één taal gesproken wordt, maken de deelnemers gebruik van automatische *alignment* (Bahtina et al., p. 3). Bahtina et al. opperen dat in LaRa-gesprekken deelnemers met een hoog L2-niveau eveneens gebruik maken van automatische *alignment*. Als in een LaRa-gesprek één van de deelnemers een laag L2-niveau heeft, dan wordt er gebruik gemaakt van niet-automatische *alignment*, aldus Bahtina et al. Bij niet-

automatische *alignment* maken sprekers gebruik van strategieën (*meta-linguistic devices*) om *alignment* te creëren. Enkele voorbeelden hiervan zijn overeenstemming bereiken over de actie die moet worden ondernomen, overeenstemming bereiken over tijd en ruimte, er voor zorgen dat de uitingen op talig niveau begrepen worden en bevestiging vragen of de hoorder de uiting juist begrepen heeft (Bahtina et al., p. 6).

2.4 Problemen oplossen

Gesprekken verlopen vrijwel nooit vlekkeloos. Het komt vaak voor dat iemand zich verspreekt, een verkeerde woordkeuze maakt of iets zegt dat zijn gesprekspartner niet begrijpt. In dat geval moet het probleem opgelost worden zodat de juiste informatie alsnog wordt gegeven en begrepen. Een herstelprocedure wordt dan in gang gezet.

Houtkoop en Koole (2000, pp. 83-84) bespreken drie soorten herstelprocedures. Bij zelfgeïnitieerde zelfcorrectie heeft de spreker zelf door dat hij iets verkeerd zegt en verbetert hij zichzelf voordat er een beurtwisseling heeft plaatsgevonden. In het geval van andergeïnitieerde zelfcorrectie merkt de hoorder op dat de spreker iets foutiefs heeft gezegd, en verbetert de spreker zijn uiting in de daaropvolgende beurt. De laatste categorie wordt de andergeïnitieerde andercorrectie genoemd. Hier geeft de hoorder aan dat de spreker een fout heeft gemaakt en herstelt de hoorder de fout van de spreker.

2.5 De herstelsequentie

Rehbein (1984) introduceert in zijn artikel *Reparative Handlungsmuster und ihre Verwendung im Fremdsprachenunterricht* de herstelsequentie. Dit patroon bevat vier stappen die de ontwikkeling beschrijven van het ontstaan van onbegrip naar het oplossen ervan. Deze vier stappen staan beschreven in Beerkens (2010, pp. 162-171) en zullen hieronder besproken worden vanuit het oogpunt van de andergeïnitieerde zelfcorrectie. Hier is voor gekozen omdat er in dit onderzoek gekeken wordt naar het effect van de L2-vaardigheid van de hoorder op de gekozen herstelstrategie van de spreker. Dit zal later uitgebreid aan bod komen. De twee andere herstelprocedures kunnen ook toegepast worden op Rehbeins model.

Stap 1: De uiting

Deze stap bevat de uiting waardoor er een begripsprobleem in het gesprek ontstaat. Beerkens (2010, p. 167) bespreekt een aantal redenen voor onbegrip. Zo kunnen er problemen zijn met de akoestiek of hebben de gespreksdeelnemers een verschil in voorkennis. Ook talige kenmerken kunnen de oorzaak van onbegrip zijn, zoals problemen op lexicaal of semantisch niveau.

Stap 2: Initiëring van het probleem

In deze stap geeft de gespreksdeelnemer toe dat hij een uiting niet begrepen heeft. Mensen zien het aangeven van onbegrip vaak als een verstoring van een gesprek. Volgens Beerkens (2010, p. 232) hebben de deelnemers aan LaRa-conversaties in haar corpus hier geen probleem mee, ongeacht hun L2-niveau.

Een spreker heeft verschillende mogelijkheden om aan te geven dat hij de uiting van zijn gesprekspartner niet begrijpt. Dit wordt ook wel *Next Turn Repair Initiation* (NTRI) genoemd.

Enkele voorbeelden hiervan zijn vragen met een vraagwoord (*w-questions*), de onbegrepen uiting herhalen of verzoeken tot meer informatie (Houtkoop en Koole, 2000, pp. 85-86).

Stap 3: Het herstel

In de derde stap probeert de spreker er voor te zorgen dat de hoorder zijn uiting wel begrijpt. Hier zijn verschillende mogelijkheden voor. Deze mogelijkheden worden ook wel herstelstrategieën genoemd. De meest voorkomende herstelstrategieën zijn het herhalen van de uiting of de uiting herformuleren (Beerkens, 2010, p. 168).

Stap 4: De bevestiging

In de laatste stap bevestigt de hoorder dat hij de uiting deze keer wel begrepen heeft. Het is ook mogelijk dat de hoorder niet reageert. Stilte mag in dit geval opgevat worden als begrip (Beerkens, 2010, p. 170).

Het is belangrijk om er bij stil te staan dat in de herstelsequentie een stap vaker uitgevoerd kan worden. Bijvoorbeeld, als het herstel door de hoorder niet begrepen wordt, kan de spreker er voor kiezen de herstelstrategie te herhalen of een andere strategie te kiezen.

2.6 Herstelstrategieën

In dit onderzoek zal de aandacht gevestigd zijn op de derde stap van de herstelsequentie, de herstelstrategieën.

Beerkens (2010) heeft voor haar dissertatie LaRa-conversaties opgenomen in verschillende overheids- en burgerlijke instellingen. In de tien gesprekken die zij analyseert, zijn in totaal 107 herstelsequenties gevonden. Deze staan in figuur 1. Beerkens houdt voor de herstelstrategie 'herformulering' rekening met de taal waarin deze herstelstrategie wordt geuit.

Types of repairs	Frequency
Elucidation	20
Repeat	19
Reformulation in the same language as the utterance element	16
Reformulation in the other language (in the native language of the speaker)	10
Reformulation in the other language (in the non-native language of the speaker)	4
Summary	9
Auxiliary device	9

Figuur 1: Soort herstelstrategie en aantal gemaakte herstelstrategieën in corpus Beerkens (2010)

Bron: Beerkens (2010) p. 236

Hieronder worden deze vijf vormen nader toegelicht (Beerkens, 2010, pp. 232-233).

Toelichting (*elucidation*): de spreker ligt de onbegrepen uiting toe door nieuwe informatie aan de hoorder te geven.

Herhaling (*repeat*): de spreker herhaalt letterlijk de door de hoorder onbegrepen uiting of een deel van die uiting (een woordgroep, een kernwoord). Bij herhaling wordt er geen nieuwe

informatie toegevoegd, maar krijgt de hoorder extra tijd om dezelfde informatie te verwerken en te begrijpen.

Herformulering (*reformulation*): de spreker formuleert de onbegrepen uiting opnieuw maar geeft geen nieuwe informatie aan de hoorder.

Samenvatting (*summary*): de spreker geeft een samenvatting van eerdere gegeven uitingen. Hierbij wordt geen nieuwe informatie gegeven maar wordt de belangrijkste informatie uit de onbegrepen uitingen herhaalt.

***Auxiliary device*:** de hoorder herhaalt het herstel van de spreker om zo bevestiging te krijgen.

Selting (1987) analyseert Duitse native-gesprekken waarbij ze kijkt naar herstelsequenties in andergeïnitieerde zelfcorrectie-situaties. Aan de hand van haar corpus brengt zij een structuur in kaart tussen het soort probleem en het soort interventie en herstel dat daar op volgt. Selting (pp. 132-142) maakt onderscheid tussen vier soorten problemen:

In het geval een akoestisch probleem (*akustische Verstehensproblem*), wordt het onbegrip opgelost door herhaling of herformulering.

In het geval een referentieprobleem (*Referenzproblem*) is het de hoorder niet duidelijk waar naar wordt gerefereerd. Dit lost de spreker op door het toevoegen van extra informatie, waarmee hij aangeeft waar hij eerder naar verwees.

In het geval van een *lokale Bedeutungsverstehensproblem* begrijpt de hoorder een deel van de uiting van de spreker niet. Er zijn een aantal oplossingen hiervoor: het uitleggen van de uiting door deze anders te formuleren, extra informatie toevoegen of de functie van de onbegrepen uiting uitleggen.

Lokale Erwartungsprobleme zijn problemen die ontstaan doordat de verwachtingen van de hoorder en spreker over een bepaald onderwerp of over een bepaalde situatie niet met elkaar overeenkomen. De oplossingen hiervoor is het geven van extra informatie.

Aan de hand van de hierboven besproken theorie zijn de hoofdvraag en hypothesen opgesteld.

3. Hoofdvraag en hypotheses

De hoofdvraag luidt als volgt:

Welke herstelstrategieën voorspellen het begrip in LaRa-conversaties het beste?

Om tot een antwoord op de hoofdvraag te komen, zullen de volgende deelvragen worden beantwoord:

1. Welke herstelstrategieën worden het meest gebruikt in de verschillende condities?

Dit onderzoek bevat zes condities, waaronder twee controlegroepen in de vorm van native-gesprekken. Deze zes condities zijn gecreëerd om participanten met een lage L2-vaardigheid en een hoge L2-vaardigheid met elkaar te kunnen vergelijken. De condities worden nader toegelicht in hoofdstuk 4.2.3.

2. Hangt de keuze van een herstelstrategie af van de taalvaardigheid van de hoorder en de spreker?

3. Is er een verband tussen de keuze van een herstelstrategie en het oplossen van de opdracht?

Aan de hand van de theorie zijn de volgende hypotheses opgesteld:

Hypothese 1: Toelichting wordt vaker gegeven door een spreker wiens gesprekspartner een hoge L2-vaardigheid heeft dan door een spreker wiens gesprekspartner een lage L2-vaardigheid heeft. De spreker gaat er vanuit dat zijn gesprekspartner voldoende lexicaal en syntactische kennis bezit om de uiting op dat niveau te begrijpen. Een mogelijke oplossing is dan extra informatie geven. Uit het corpus van Selting (1987) blijkt dat sprekers toelichtingen gebruiken om begripsproblemen op te lossen. Omdat Selting native-gesprekken analyseert, mag men ervan uit gaan dat de hoorder in deze gesprekken een hoge taalvaardigheid heeft.

Hypothese 2: Herformulering wordt vaker door mensen met een gesprekspartner met een lage L2-vaardigheid gebruikt dan door mensen met een gesprekspartner met een hoge L2-vaardigheid. Dit komt doordat de hoorder de uiting niet begrijpt op lexicaal en/of syntactisch niveau. Door herformulering te gebruiken, kan de spreker woorden kiezen die zijn gesprekspartner wel kent, waardoor hij de uiting begrijpt. Deze herstelstrategie wordt vaker gekozen door een spreker met een hoge L2-vaardigheid dan door een spreker met een lage L2-vaardigheid omdat de spreker dan de uiting zó kan herformuleren dat deze op lexicaal of syntactisch gebied meer overeenkomt met de L1-vaardigheid van de hoorder.

Hypothese 3: Sprekers met een gesprekspartner met een lage L2-vaardigheid maken evenveel gebruik van herhaling als sprekers met een gesprekspartner met een hoge L2-vaardigheid. Herhaling geeft mensen extra tijd om de uiting te verwerken waardoor zowel problemen op lexicaal en/of syntactisch niveau als begripsproblemen opgelost kunnen worden.

4. Methode

In dit hoofdstuk zal de opzet van het experiment en de analyse van het corpus besproken worden. Hetzelfde experiment is uitgevoerd in 2012. Het corpus bestaat uit data verkregen uit het experiment uit 2012 en data uit het experiment uit 2013.

4.1 Respondenten

De doelgroep bestaat uit Duitsers en Nederlanders vanaf 16 jaar. De Duitse deelnemers hebben Duits als moedertaal en zijn in Duitsland geboren. De Nederlandse deelnemers hebben Nederlands als moedertaal en zijn in Nederland geboren. De Nederlandse proefpersonen zijn geworven uit de directe omgeving van de onderzoekers. De Duitse proefpersonen behoren tot de kennissenkring van de onderzoekers of zijn via de Duitse proefpersonen gevonden.

4.2 Procedure

De data van het experiment bestaat uit drie onderdelen: de cloze-test, de enquête en het experiment in de vorm van een Skype-gesprek.

4.2.1 Cloze-test

Als de proefpersoon mee wil doen aan het onderzoek, krijgt hij via de mail een cloze-test en een enquête toegestuurd. Een cloze-test is een tekst waarin woorden of een deel van een woord zijn weggelaten. De proefpersoon dient deze tekst weer compleet te maken. De mate waarin de proefpersoon de missende woorden goed invult, zegt iets over zijn taalvaardigheid (Kamalski, 2007, p. 44).

Het doel van deze test is de Duitse taalvaardigheid van de Nederlanders bepalen en de Nederlandse taalvaardigheid van de Duitsers. Daarom krijgen de Nederlandse proefpersonen een Duitstalige cloze-test (bijlage A) en de Duitse proefpersonen een Nederlandstalige (bijlage B). De instructie is wel in de moedertaal van de proefpersoon geschreven. Ieder cloze-test bevat vier korte nieuwsberichten die in het echt verschenen zijn. De Duitse cloze-test bestaat daarom uit vier andere nieuwsberichten dan de Nederlandse versie. Ieder nieuwsbericht bevat 18 incomplete woorden.

De ingevulde teksten worden nagekeken aan de hand van een puntenschema (zie bijlage C). In totaal konden er 144 punten worden behaald. Een score van 50% of meer betekent dat de proefpersoon tot de groep ‘hoge taalvaardigheid’ behoort. Bij een score onder de 50% wordt de proefpersoon in de groep ‘lage taalvaardigheid’ ingedeeld.

4.2.2 De enquête

De enquête bestaat uit elf vragen die inzicht geven in de ervaring van de proefpersoon met zijn L2 en de houding tegenover zijn L2. De Nederlandse proefpersonen krijgen een Nederlandstalige enquête, de Duitse proefpersonen een Duitstalige. De vragen zijn in beide versies identiek. De twee enquêtes zijn opgenomen in de bijlage (zie bijlage D en E).

4.2.3 Het Skype-gesprek

Voor het experiment worden de deelnemers opgedeeld in koppels en ingedeeld in een van de zes condities. In vier condities maken de deelnemers gebruik van LaRa, waarbij iedere deelnemer zijn eigen moedertaal spreekt. De deelnemers in de twee resterende groepen hebben een eentalig-gesprek, waarin de koppels hun eigen moedertaal spreken. Deze twee groepen dienen als controlegroep. In tabel 1 zijn de zes groepen te zien met bijbehorende definities.

Tabel 1: de zes condities met beschrijving

Conditie	Beschrijving
LaRa-groep hoog-hoog	Nederlander met een hoge taalvaardigheid Duits – Duitser met een hoge taalvaardigheid Nederlands
LaRa-groep hoog-laag	Nederlander met een hoge taalvaardigheid Duits – Duitser met een lage taalvaardigheid Nederlands
LaRa-groep laag-hoog	Nederlander met een lage taalvaardigheid Duits – Duitser met een hoge taalvaardigheid Nederlands
LaRa-groep laag-laag	Nederlander met een lage taalvaardigheid Duits – Duitser met een lage taalvaardigheid Nederlands
Native-groep Nederlands-Nederlands	Nederlander die Nederlands spreekt – Nederlander die Nederlands spreekt
Native-groep Duits-Duits	Duitser die Duits spreekt – Duitser die Duits spreekt

Hetzelfde experiment is in 2012 uitgevoerd door een groep bachelor studenten. Voor een overzicht van het aantal koppels per conditie per jaar en het aantal koppels per conditie in het gehele corpus, zie tabel 2.

Tabel 2: aantal groepen per conditie

	Aantal koppels in 2012	Aantal koppels in 2013	Totaal aantal koppels corpus
Conditie: hoog-hoog	7	3	10
Conditie: hoog-laag	4	6	10
Conditie: laag-hoog	5	5	10
Conditie: laag-laag	5	5	10
Conditie: Nederlands- Nederlands	-	8	8
Conditie: Duits-Duits	-	8	8

Alle koppels voeren de *maze task* uit, ontworpen door Garrod en Andersons (1987). De opdracht die in dit experiment gebruikt wordt, is gebaseerd op de opdracht die Bahtina (2013) gebruikt in haar proefschrift. De proefpersonen (A en B) krijgen ieder een andere plattegrond

te zien waarop alleen hun eigen locatie is aangegeven (gemarkeerd met een A of B). De proefpersonen bevinden zich namelijk op verschillende plaatsen in het gebouw. Het eerste deel van het experiment bestaat eruit dat proefpersoon B achter de locatie van proefpersoon A moet zien te komen. In het tweede gedeelte moet proefpersoon B proefpersoon A naar zijn kamer leiden. Proefpersoon A wordt ‘volger’ genoemd, proefpersoon B ‘gids’. Om de opdracht moeilijker te maken, zijn sommige gangen slechts vanaf één kant toegankelijk en verschillen de functies van de kamers per plattegrond. Deze moeilijkheidsfactor is toegevoegd om ervoor te zorgen dat het voor de proefpersonen lastiger wordt om *alignment* creëren, waardoor er een beter inzicht verkregen wordt in het gebruik van luistertaal. Deze opzet is ontwikkeld door Mangar (2011). In bijlage F staan de plattegronden voor proefpersoon A en proefpersoon B.

De proefpersonen krijgen ruim van tevoren de instructies en de plattegrond gemaild. Aan het begin van het Skype-gesprek vraagt de onderzoeker of alles duidelijk is. Is dit het geval, dan kunnen de koppels beginnen. Ieder koppel heeft 10 minuten de tijd om de opdracht te voltooien.

Iedere deelnemer dient in Paint (of een programma met een gelijksoortige functie) de route te tekenen die hij loopt/zijn koppelgenoot laat lopen. Dit is gedaan om na te gaan in hoeverre de deelnemers elkaars instructies begrijpen.

Tijdens het Skype-gesprek wordt er geen gebruik gemaakt van de webcam. Hier is bewust voor gekozen om er zo voor te zorgen dat non-verbale communicatie (zoals lichaamstaal, handbewegingen en expressies) geen invloed kunnen hebben op de conversatie. Het Skype-gesprek wordt opgenomen met behulp van het programma MP3 Skype Recorder versie 3.1.

Alle gesprekken zijn getranscribeerd met het programma EXMARaLDA. Dit programma is verkregen via de website www.exmaralda.org. Naast pauzes zijn ook intonatie, spreekvolume en spreesnelheid opgenomen in het transcript. Voor de conventies, zie bijlage G.

4.3 Analyse

Aan de hand van de gevonden herstelstrategieën in de corpussen van Selting (1978) en Beerkens (2010) is er een proefanalyse uitgevoerd op het corpus uit 2012. Uit deze analyse bleek dat er drie herstelstrategieën het meest worden gebruikt: toelichting, herformulering en herhaling. Hierna is het complete corpus geanalyseerd. Een voorbeeld van de analyse van ieder van de drie herstelstrategieën is te vinden in bijlage H. Als er in één spreekbeurt meerdere herstelstrategieën worden toegepast, wordt dit als dubbel geteld. Omdat de gesprekken niet even lang duren, zijn de getallen omgezet naar herstelstrategie per minuut om ze zo met elkaar te mogen vergelijken. Voor een overzicht van het aantal herstelstrategieën per gesprek en wie de herstel maakt, zie bijlage I en J. De gesprekken die niet een van de drie herstelstrategieën bevatten, zijn niet opgenomen in deze bijlages.

Het begrip van de spreker wordt bepaald aan de hand van vijf metingen: hoelang ze erover doen om punt A te vinden (tijd punt A), of ze punt A vinden (succes punt A), hoelang ze erover doen om punt B te vinden (tijd punt B), of ze punt B vinden (succes punt B) en of ze beide punten hebben gevonden (succes totaal). Immers, hoe sneller een misverstand

verholpen is, hoe sneller men verder kan gaan met het volbrengen van de opdracht. De tijd is gemeten in seconden. Het succes wordt aangegeven met een '1' (punt gevonden) of '0' (punt niet gevonden). Bij 'succes totaal' wordt er alleen een '1' toegekend als beide punten gevonden zijn.

In de condities hoog-laag en laag-hoog is onderscheid gemaakt tussen wie het herstel maakt: de spreker met het hoge L2-niveau of de spreker met het lage L2-niveau. Voor de analyse zijn de condities hoog-laag en laag-hoog samengenomen en opnieuw onderverdeeld op basis van het L2-niveau van de spreker (degene die het herstel maakt). Als we in het vervolg van de hoog-laag groep spreken, wordt er een spreker met een hoog L2-niveau en een hoorder met een laag L2-niveau bedoeld. De laag-hoog groep wordt dan automatisch de groep met sprekers met een laag L2-niveau en hoorders met een hoog L-2 niveau.

5. Resultaten

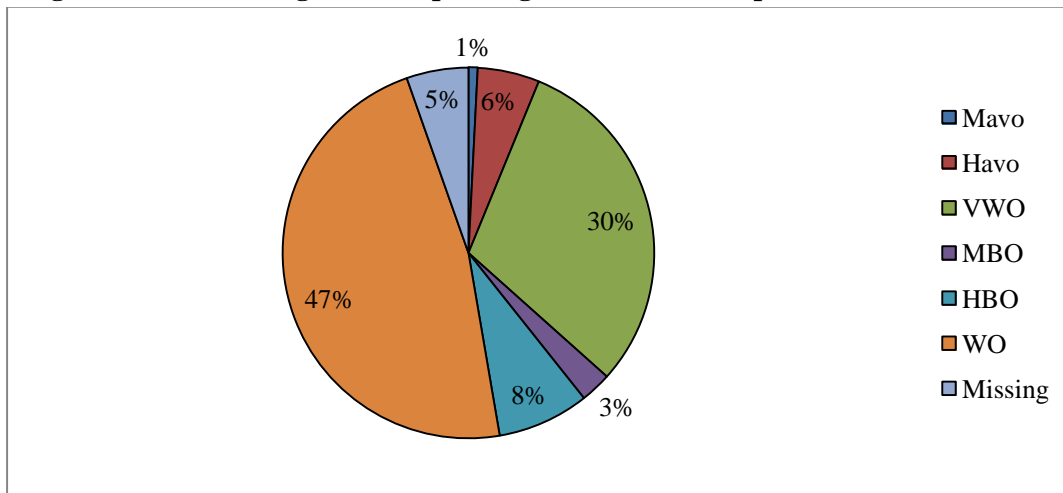
Hieronder zullen de gevonden resultaten besproken worden. Eerst zullen de vier condities met LaRa-gesprekken bekeken worden, daarna de de native-groep.

5.1 Randomisatiecontrole demografische variabelen

De deelnemers met verschillende opleidingen zijn eerlijk verdeeld over de vijf condities (deelnemers 1 ($X^2 = 11,65$; $df = 16$; $p = 0,77$) en deelnemers 2 ($X^2 = 19,27$; $df = 16$; $p = 0,26$)).

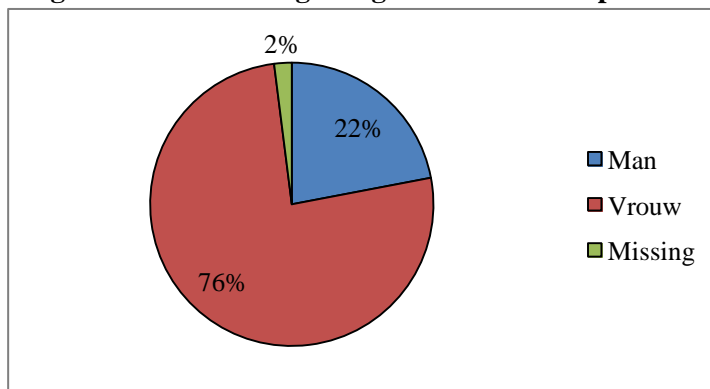
Een overzicht van het opleidingsniveau is weergegeven in diagram 1.

Diagram 1: de verdeling van het opleidingsniveau in het corpus

Ook de variabele geslacht is eerlijk over de vijf condities verdeeld (deelnemers 1 ($X^2 = 2,11$; $df = 4$; $p = 0,72$) en deelnemers 2 ($X^2 = 3,13$; $df = 4$; $p = 0,54$)). De verhouding geslacht in het corpus is weergegeven in diagram 2.

Diagram 2: de verdeling van geslacht in het corpus

De gemiddelde leeftijd van de participanten is 25 jaar. Deze zijn eveneens eerlijk verdeeld over de vijf condities (deelnemers 1 ($F = 0,85$; $df = 4$; $df2 = 50$; $p = 0,5$) en deelnemers 2 ($F = 1,36$; $df = 4$; $df2 = 46$; $p = 0,26$)).

Een koppel bevat één gids én volger. Dit is gelijk verdeeld over de vijf condities (deelnemer 1 ($X^2 = 4,59$; $df = 4$; $p = 0,33$) en deelnemer 2 ($X^2 = 4,59$; $df = 4$; $p = 0,33$)).

Uit de enquête blijkt dat slechts 1,8% van de Nederlanders zegt altijd Nederlands te praten als hij in het Duits wordt aangesproken. 60,7 % van de Nederlanders zegt dit nooit te doen.

Uit dezelfde enquête blijkt dat 1,9% van de Duitsers gebruik maakt van het Duits als hij in het Nederlands aangesproken wordt. 64,8% zegt nooit gebruik te maken van LaRa.

5.2 Verschil in gebruik van herstelstrategieën tussen de vier LaRa-condities

Om te bepalen welke herstelstrategie het meest wordt gebruikt in de vier condities van LaRa-gesprekken, is er een *one way* ANOVA uitgevoerd. De gemiddelden en bijbehorende standaarddeviaties van de drie herstelstrategieën in de vier condities staan in tabel 3.

Tabel 3: gemiddelden (standaarddeviaties) voor de condities HL, LH, HH en LL

	Conditie HL	Conditie LH	Conditie HH	Conditie LL
Toelichtingen	0,13 (0,16)	0,10 (0,12)	0,08 (0,18)	0,09 (0,11)
Herformuleringen	0,06 (0,08)	0,03 (0,07)	0,02 (0,05)	0,07 (0,10)
Herhalingen	0,15 (0,14)	0,08 (0,15)	0,02 (0,05)	0,08 (0,09)

Uit de ANOVA blijkt dat de vier condities alleen verschillen in het gebruik van de herstelstrategie ‘herhaling’ ($F = 4,11$; $df = 3$; $p = 0,01$), zie tabel 4.

Tabel 4: F-waarden, df-waarden en p-waarden voor de vier condities

	F	df	p
Toelichting	0,46	3	0,71
Herformulering	1,90	3	0,14
Herhaling	4,11	3	0,01

Uit de post hoc Scheffe test blijkt dat de gemiddelden voor herhaling van de conditie hoog-laag en hoog-hoog van elkaar verschillen: in de conditie hoog-laag worden er gemiddeld meer herhalingen gebruikt dan in de conditie hoog-hoog, zie tabel 5.

Tabel 5: verschil in gemiddeldes voor herhaling voor de vier condities

	HL	LH	HH	LL
HL	-	0,06	0,13*	0,07
LH	-0,06	-	0,06	0,01
HH	-0,13*	-0,06	-	-0,057
LL	-0,07	-0,01	0,06	-

* = $p < 0,05$ op de post hoc Scheffe test

5.3 Invloed van nationaliteit in de HL en LH conditie

Zoals eerder te zien was in tabel 1, wordt er in de oorspronkelijke conditie hoog-laag en laag-hoog onderscheid gemaakt tussen de nationaliteit van de spreker. Met behulp van een *independent t-test* is gekeken of de keuze van herstelstrategie afhangt van de nationaliteit van de spreker. In tabel 6 staan de resultaten voor een spreker met een hoog L2-niveau en een

hoorder met laag-L2 niveau. In deze conditie zorgt nationaliteit niet voor een verschil in het gebruik van herstelstrategieën.

Tabel 6: gemiddelden (standaarddeviaties), t-waarden, df-waarden en p-waarden voor nationaliteit binnen de hoog-laag conditie

	Gemiddelde (SD) Nederlander in conditie HL	Gemiddelde (SD) van Duitser in conditie HL	t	df	p
Toelichting	0,15 (0,20)	0,11 (0,12)	0,57	18	0,58
Herformulering	0,09 (0,09)	0,02 (0,05)	2,15	13,62	0,050
Herhaling	0,16 (0,16)	0,13 (0,12)	0,46	18	0,65

Tabel 7 toont de resultaten van dezelfde t-toets voor de conditie laag-hoog. Als de spreker een laag L2-niveau heeft en de hoorder een hoog L2-niveau, speelt nationaliteit eveneens geen rol. In de volgende analyses zal de variabele nationaliteit voor deze condities daarom niet mee worden genomen.

Tabel 7: gemiddelden (standaarddeviaties), t-waarden, df-waarden en p-waarden voor nationaliteit binnen de laag-hoog conditie

	Gemiddelde (SD) Nederlander LH	Gemiddelde (SD) van Duitser LH	t	df	p
Toelichting	0,11 (0,07)	0,09 (0,16)	0,40	18	0,70
Herformulering	0,02 (0,04)	0,04 (0,09)	-0,59	18	0,57
Herhaling	0,06 (0,11)	0,11 (0,18)	-0,81	18	0,43

5.4 Invloed van het L2-niveau van de hoorder op de gekozen herstelstrategie

Om te zien of de gekozen herstelstrategie afhangt van het L2-niveau van de hoorder, wordt het gebruik van de drie strategieën in de hoog-hoog conditie vergeleken met het gebruik van de drie strategieën in de hoog-laag conditie.

Deze drie strategieën zijn met elkaar vergeleken met behulp van een *independent t-test*. De resultaten hiervan staan in tabel 8. Er is alleen een verschil bij de herstelstrategie 'herhalingen': een spreker met een hoog L2-niveau gebruikt meer herhalingen als de hoorder een laag L2-niveau heeft dan dat de hoorder een hoog-L2 niveau heeft ($t = 3,82$; $df = 24,1$; $p < 0,001$).

Tabel 8: gemiddelden (standaard deviaties), t-waarden, df-waarden en p-waarden voor een spreker met een hoog L2-niveau en een hoorder met een laag L2-niveau in vergelijking met een spreker met een hoog L2-niveau en een hoorder met een hoog L2-niveau.

	Gemiddelde (SD) in HL	Gemiddelde (SD) in HH	t	df	p
Toelichting	0,13 (0,16)	0,08 (0,17)	0,93	38	0,36
Herformulering	0,06 (0,08)	0,20 (0,05)	1,94	32,6	0,06
Herhaling	0,15 (0,14)	0,02 (0,05)	3,82	24,1	<0,001

De gevonden resultaten bij een spreker met een laag L2-niveau staan in tabel 9. Hieruit blijkt dat er geen verschil is tussen de gekozen herstelstrategie bij een hoorder met een hoog L2-niveau en een hoorder met een laag L2-niveau.

Tabel 9: gemiddelden (standaard deviaties), t-waarden, df-waarden en p-waarden voor een spreker met een laag L2-niveau en een hoorder met een hoog L2-niveau in vergelijking met een spreker met een laag L2-niveau en een hoorder met een laag L2-niveau.

	Gemiddelde (SD) in LH	Gemiddelde (SD) in LL	t	df	p
Toelichting	0,10 (0,12)	0,09 (0,11)	0,27	38	0,79
Herformulering	0,03 (0,07)	0,06 (0,10)	-1,39	38	0,17
Herhaling	0,08 (0,15)	0,08 (0,09)	0,16	38	0,88

5.5 Regressie-analyse

Met behulp van de *lineair regression* analyse wordt er gekeken of er een verband is tussen de keuze voor een herstelstrategie en het succes van de opdracht. Deze analyse is uitgevoerd voor de vier condities die LaRa-gesprekken bevatten.

5.5.1 Regressie-analyse voor de HL conditie

De uitkomsten van de ANOVA voor de drie herstelstrategieën in combinatie met de vijf punten van succes staan in tabel 10.

Tabel 10: F-waarden, df-waarden en p-waarden voor de conditie HL

	F	df	p
Toelichting-succes	4,24	4	0,03
Herformulering-succes	3,37	4	0,050
Herhaling-succes	2,4	4	0,11

De ANOVA geeft aan dat succes een voorspeller is voor het aantal gebruikte toelichtingen in deze conditie ($F = 4,24$; $df = 4$; $p = 0,03$). De regressieanalyse voorspelt een relatie tussen het aantal gemaakte toelichtingen en het succes van punt 1 ($B = -0,25$; $t = -2,21$; $p = 0,049$). Dit houdt in dat we een regressieformule kunnen maken waarmee het aantal toelichtingen voorspeld kan worden:

$$\text{het aantal toelichtingen} = 0,388 + (\text{succes punt 1} * -0,25).$$

Als punt 1 niet behaald wordt ('0'), is het aantal toelichtingen 0,388. Als punt 1 wel behaald wordt ('1'), is het aantal toelichtingen 0,138. Hieruit blijkt dat hoe meer toelichtingen er gebruikt worden, hoe kleiner de kans wordt dat een koppel punt 1 vindt.

Uit de uitkomst van de ANOVA blijkt dat succes geen voorspeller is voor het gebruik van de andere twee herstelstrategieën in de hoog-laag conditie.

5.5.2 Regressie-analyse voor de LH conditie

Tabel 11 bevat de resultaten van de ANOVA voor de conditie laag-hoog. Hieruit blijkt dat het aantal toelichtingen, herformuleringen of herhalingen niet kan worden voorspeld door een van de vijf metingen van begrip.

Tabel 11: F-waarden, df-waarden en p-waarden voor de conditie LH

	F	df	p
Toelichting-succes	0,85	4	0,52
Herformulering-succes	0,09	4	0,99
Herhaling-succes	0,27	4	0,89

5.5.3 Regressie-analyse HH conditie

In tabel 12 staan de uitkomsten van de ANOVA voor de conditie hoog-hoog. In deze conditie is succes geen voorspeller voor het gebruik van een van de drie herstelstrategieën.

Tabel 12: F-waarden, df-waarden en p-waarden voor de conditie HH

	F	df	p
Toelichting-succes	1,36	3	0,34
Herformulering-succes	0,46	3	0,72
Herhaling-succes	0,61	3	0,64

5.5.4 Regressie-analyse LL conditie

In tabel 13 staan de gevonden F-waarden, df-waarden en p-waarden van de ANOVA. Geen van de vijf succesmetingen blijken een voorspeller te zijn voor het gebruik van een van de drie herstelstrategieën.

Tabel 13: F-waarden, df-waarden en p-waarden voor de conditie LL

	F	df	p
Toelichting-succes	1,65	3	0,51
Herformulering-succes	1,47	3	0,53
Herhaling-succes	1,66	3	0,91

5.6 Conditie native-gesprekken

De gemiddelden en bijbehorende standaarddeviaties van het gebruik van de drie herstelstrategieën in de native-conditie zijn te vinden in tabel 14. Deze zijn gevonden met behulp van een *paired samples t-test*.

Tabel 14: gemiddelden (standaarddeviaties) voor de conditie native

	Native
Toelichtingen	0,08 (0,12)
Herformuleringen	0,02 (0,04)
Herhalingen	0,09 (0,10)

Met behulp van de *independent t-test* wordt gekeken naar het verschil in gebruik tussen de drie herstelstrategieën binnen de native-conditie. De resultaten staan in tabel 15. In native-gespreken worden herformuleringen minder vaak gebruikt dan herhalingen ($t = -2,75$; $df = 15$; $p = 0,02$). Tussen de andere herstelstrategieën is geen verschil gevonden.

Tabel 15 : t-waarden, df-waarden en p-waarden voor de conditie native-gesprekken

	t	df	p
Toelichting – herformulering	1,85	15	0,09
Toelichting – herhaling	-0,39	15	0,70
Herformulering - herhaling	-2,75	15	0,02

In zowel de native-native groep als in de conditie hoog-hoog is de taalkennis waarin de uitingen worden ontvangen, hoog. We willen weten of het gebruik van LaRa voor andere herstelstrategieën zorgt dan in een gesprek met één taal. Met behulp van een *independent t-test* zijn de twee condities met elkaar vergeleken. De resultaten staan in tabel 16. Er is geen verschil tussen de twee condities in de keuze voor herstelstrategieën.

Tabel 16: t-waarden, df-waarden en p-waarden voor de conditie native en HH

	t	df	p
Toelichting	1,13	24	0,27
Herformuleringen	0,79	24	0,44
Herhalingen	-1,38	24	0,18

6. Conclusies

In dit eindwerkstuk is onderzoek gedaan naar het gebruik van drie soorten herstelstrategieën in LaRa-conversaties. De vraag die hier centraal staat is: *welke herstelstrategieën voorspellen het begrip in LaRa-conversaties het beste?*

De eerste deelvraag luidt: *welke herstelstrategieën worden het meest gebruikt in de verschillende condities?* Alleen voor de strategie ‘herhaling’ is er een verschil gevonden tussen de condities. Sprekers in de conditie hoog-laag maken meer gebruik van herhalingen dan sprekers in de conditie hoog-hoog.

De tweede deelvraag is: *Hangt de keuze voor een herstelstrategie af van de taalvaardigheid van de hoorder en de spreker?* Een spreker met een hoog L2-niveau gebruikt meer herhalingen tegen een hoorder die een laag L2-niveau heeft dan tegen een hoorder die een hoog-L2 niveau heeft. Hieruit volgt dat hypothese 3 onjuist is. Voor de andere twee herstelstrategieën is geen effect gevonden. Hypothese 1 en 2 zijn dus onjuist.

De laatste deelvraag gaat als volgt: *Is er een verband tussen de keuze van een herstelstrategie en het oplossen van de opdracht?* In slechts één geval is er sprake van een negatief verband: hoe meer toelichtingen er in de hoog-laag conditie gebruikt worden, hoe kleiner de kans op het succesvol behalen van punt 1. De volgende regressieformule is hieruit voortgekomen: het aantal toelichtingen = $0,388 + (\text{succes punt 1} * -0,25)$.

Er is dus slechts één verband gevonden tussen één van de vijf metingen van begrip en één van de drie herstelstrategieën in één van de vier LaRa-condities. Dit is vrij marginaal. Hiermee kan een antwoord op de hoofdvraag gegeven worden: de keuze voor een herstelstrategie is geen voorspellende factor voor begrip in LaRa-conversaties.

7. Discussie

Er is slechts één verband gevonden tussen begrip en het gebruik van herstelstrategieën in LaRa-gesprekken. Een mogelijke verklaring voor dit magere resultaat is dat de participanten niet goed wisten welke herstelstrategie het meest efficiënt zou zijn omdat uit de enquête blijkt dat de deelnemers bijna nooit LaRa-gesprekken voeren (eerder genoemde percentages: 60,7% van de Nederlanders en 64,8% van de Duitsers maken nooit gebruik van LaRa). Een andere verklaring kan gevonden worden in het soort herstelprocedure. In dit onderzoek is alleen naar andergeïnitieerde zelfcorrectie gekeken. Er zou een verband kunnen zijn tussen succes en een van de twee andere herstelprocedures (zelfgeïnitieerde zelfcorrectie of andergeïnitieerde andercorrectie). Dit zou in vervolgonderzoek bekeken kunnen worden.

Door de L2-vaardigheid van de participanten mee te nemen in het onderzoek, is rekening gehouden met de ecologische validiteit. Immers, luistertaal wordt in de praktijk door zowel mensen met een lage als hoge L2-vaardigheid gebruikt. Zo geven de gesprekken die in dit onderzoek geanalyseerd zijn een goed beeld van LaRa-gesprekken die spontaan ontstaan.

Een kanttekening die daarbij geplaatst moet worden, is dat de scheiding tussen de niveaus in dit onderzoek vrij grof is: een score op de cloze-test van minder dan 50% betekent een laag L2-niveau, een score boven de 50% een hoog L2-niveau. Echter, een proefpersoon met een score van 48% verschilt niet zó sterk van een proefpersoon met een score van 52% dat men mag zeggen dat de ene een hoge L2-vaardigheid heeft en de ander een lage. In vervolgonderzoek kan hier rekening mee worden gehouden door bijvoorbeeld vier niveaus van elkaar te onderscheiden: zwak, matig, goed en zeer goed.

Men moet zich ervan bewust zijn dat de gevonden resultaten niet te generaliseren zijn over de hele Duitse en Nederlandse populatie, omdat aan dit onderzoek voornamelijk hoogopgeleide vrouwen tussen de 20 en 25 deelnamen.

Het corpus is geanalyseerd door twee onderzoekers, waarbij ieder de helft van het corpus voor haar rekening nam. De gevonden herstelstrategieën zijn daarna gecontroleerd door de ander. Hiermee is geprobeerd de constructvaliditeit te waarborgen. Echter, het is mogelijk dat een derde het niet eens is met het opnemen van een bepaalde herstelstrategie in het corpus, waardoor er andere resultaten uit de data gehaald kunnen worden.

Dit onderzoek kan herhaald worden met LaRa-conversaties waarvan de twee talen niet aan elkaar verwant zijn, bijvoorbeeld het Nederlands en het Frans.

Voor vervolgonderzoek is het interessant om de woonplaats van de participanten mee te nemen in de analyse. Er kan dan onderscheid gemaakt worden tussen mensen die dichtbij de Duitse grens wonen en mensen die in het westen van het land wonen. Gebruiken mensen die aan de grens wonen andere herstelstrategieën dan mensen die daar verder vandaan wonen? En weet een koppel waarvan de beide deelnemers dichtbij de grens wonen de opdracht sneller en/of met meer succes op te lossen dan een koppel uit het westen van het land?

Literatuurlijst

Bahtina, D., & Thijs, Jan D. ten (fc) Receptive Multilingualism. In: Carol A. Chapelle (eds.) *The Encyclopedia of Applied Linguistics*. Hoboken, New Jersey: John Wiley and Sons. Geraadpleegd op: <http://www.jantenthije.eu/articles/>

Bahtina, D, ten Thijs, J.D. & Wijnen, F.N.K. (2013). Combining Cognitive and Interactive Approaches to Lingua Receptiva. *International Journal of Multilingualism*, 10, 159-180.

Beerkens, R. (2010). *Receptive Multilingualism as a Language Mode in the Dutch-German Border Area*. Münster, Duitsland: Waxmann Verlag.

Houtkoop, H., & Koole, K. (2000). *Taal in actie. Hoe mensen communiceren met taal*. Bussum, Nederland: Coutinho.

Kamalski, J. (2007). *Coherence marking, comprehension and persuasion. On the processing and representation of discourse* (proefschrift, Universiteit Utrecht, Nederland).

Geraadpleegd op:

<http://www.lotpublications.nl/publish/issues/Kamalski/index.html>

Mooijaart, M., & Van der Wal, M. (2008). *Nederlands van Middeleeuwen tot Gouden Eeuw. Cursus Middelnederlands en Vroegnieuwlands*. Nijmegen, Nederland: Vantilt.

Rehbein, J., Thijs, J.D. ten, & Verschik, A. (2012). Lingua Receptiva (LaRa) – Remarks on the Quintessence of Repair Multilingualism. *Special issue of International Journal of Bilingualism*, 16, 248-264. Geraadpleegd op:

<http://www.jantenthije.eu/wp-content/uploads/2010/12/IJB2-LaRa-REHBEINetal-quintessence.pdf>

Selting, M. (1987). Reparaturen und lokale Verstehensprobleme oder: Zur Binnenstruktur von Reparatursequenzen. *Linguistische Berichte*, 108, 128-149.

Geraadpleegd op:

http://opus.kobv.de/ubp/volltexte/2010/1566/pdf/reparaturen_1987.pdf

Thijs, J.D. ten (2010). Lingua receptiva als bouwsteen voor de transnationale neerlandistiek. *Internationale Neerlandistiek*, 48, p. 54-62. Geraadpleegd op:

<http://www.internationaleneerlandistiek.nl/cgi/t/text/get-pdf?c=ivn;idno=4804a06>

Van Klaveren, S.E. (2013). *Lingua receptiva in mondelinge communicatie. Een onderzoek naar de praktijk van lingua receptiva voor een efficiëntere communicatie binnen het Directoraat- Generaal Vertaling van de Europese Commissie* (masterscriptie, Universiteit Utrecht, Nederland). Geraadpleegd op: <http://igitur-archive.library.uu.nl/student-theses/2013-0402-200534/Scriptie%20Lingua%20Receptiva%2c%20S.E.%20van%20Klaveren.pdf>

Van der Wal, M., & Van Bree, C. (1992). *Geschiedenis van het Nederlands*. Houten-Antwerpen, Nederland-België: Spectrum.

Freie Universität Berlin. (n.d.) Ingweonismen. Geraadpleegd op 23 juni 2013 op <http://neon.niederlandistik.fu-berlin.de/nl/nedling/taalgeschiedenis/germaans/>

Bijlagen

Bijlage A: Cloze-test in het Duits voor de Nederlander

Van sommige van de volgende woorden ontbreekt het laatste deel. Probeer de ontbrekende letters in te vullen. Wees niet bang om fouten te maken, het gaat niet om de juiste spelling. Ook is er verder geen reden om bang te zijn of fouten te maken. Het gaat bij deze test NIET om slagen, wij gebruiken hem alleen ter inschatting van jouw taalvaardigheid. Als je dus probeert hem extra goed te maken door bijvoorbeeld een woordenboek erbij te pakken, verliest de test zijn waarde. Probeer een passend woord in te vullen. Als je het echt niet weet, mag je het woord overslaan. Let op, de lengte van de lijn zegt niets over de lengte van het woord. Veel succes!

Nahrungsmittel

Für die deutsche Ernährungsindustrie erfüllen sich nicht alle Erwartungen. Dennoch i____ die Branche, wie Vorstandsvorsit____ Dr. Oetker in Köln erkl____, insgesamt no____ zufrieden. I____ den ers____ neun Mon____ konnte den Umsatz u____ zwei Pro____ gesteigert wer____. Das Weihnachtsgeschäft könnte da____ beitragen, da____ die re____ Wachstumsrate i____ diesem Ja____ doch no____ 1 Prozent erre____. Während im Inland in den let____ Monaten Streiks, Regensommer und auch ein Lagerabbau für stagnierende Umsätze sorgten, brachte der Export erfreuliche Impulse.

Lernen

Lernen läßt sich überall. Informationen si____ an vie____ Stellen zu finden. Denken Sie nur a____ Museen. Di____ Institutionen bie____ mitunter auch Bücher z____ Kauf an und verans____ Vorträge. Den____ Sie des weiteren a____ Exkursionen, sowohl in d____ nähere Umge____ als i____ Ausland. V____ Zeit zu Zeit gi____ es "Ta____ der off____ Tür", wäh____ derer Fir____ und Behörden Besuchern ihre Arbeit näherbringen.

Italiener

In Deutschland leben 563 000 Italiener. Nach d____ Türken u____ den Bürgern aus d____ ehemaligen Jugos____ stellen sie heute d____ drittgrößte Gru____ von Auslä____. Vor vie____ Jahren waren sie d____ ersten geladenen Gäste d____ deutschen Nachkriegsarbeitsmar____. Auch we____ es hierzulande 36 000 italie____ Betriebe gi____: Mehr als die Häl____ von d____ italienischen Erwerbstätigen sind Arbe____, die mei____ ohne Berufsausbildung. Ihre Kinder beherrschen nur selten beide Sprachen.

Benzinpreise

Die hohen Benzinpreise, die teureren Flugtickets, die Inflationsraten und nicht zuletzt die ständige Ermahnung, den Gürtel enger zu schnallen, da schwere Zeiten auf uns zukommen - dies si____ nach Ansicht der Reiseverans____ die Grü____ dafür, da____ eingefleischte Fernre____-Fans ih____ Urlaubsstrategie geän____ haben und im Extremfa____ auch ber____ sind, in deutschen Landen Ferien z____ machen. Man____ bundesdeutsche Ferienor____ haben d____ Trend rechtzei____ erkannt, investieren in die____ Sommer me____ als bis____ in d____ Werbung und stellen nun Ende Juli schon fest, dass das "absolut gut angelegtes Geld war".

Bijlage B: Cloze-test in het Nederlands voor de Duitser

Bei manchen der Wörter im Text fehlt der letzte Teil. Probiere die fehlenden Buchstaben einzutragen. Du brauchst keine Angst zu haben, Fehler zu machen – Rechtschreibfehler werden nicht angerechnet. Auch sonst brauchst du keine Angst zu haben, etwas falsch zu machen. Bei diesem Test geht es NICHT um bestehen! Er dient nur zur Einschätzung für uns. Es bringt uns also nichts, wenn du den Test perfekt machen willst, und z.B. ein Wörterbuch zu Rate ziehst. Probiere ein passendes Wort zu finden. Wenn du es nicht weisst, kannst du das Wort auslassen. Beachte, dass die Länge der Lücke nichts mit der Länge des Wortes zu tun hat. Viel Erfolg!

Weinig vrees in Nederland voor aanslag

Nederlanders voelen zich veilig en achten de kans op een terroristische aanslag in eigen land zeer klein. Als men _____ spontaan hun grote zorg _____ kunnen met _____, scoren zaken als nor _____ en waa _____, werkgelegenheid en veili _____ op str _____ veel ho _____. Dat bli _____ uit h _____ jaarlijkse onde _____ naar d _____ risicobeleving v _____ terrorisme onder burgers, dat donderdag i _____ gepubliceerd. V _____ de achth _____ respondenten noemt 1 procent terro _____ en aans _____. In 2005 was dat nog 39 procent, een jaar later 20 procent.

Autoriteiten Kaapstad in maag met stelende bavianen

Dat de populaire Zuid-Afrikaanse vakantiebestemming Kaapstad hoge misdaadcijfers kent is veel toeristen bekend. Onbek _____ is h _____ risico d _____ zij lopen beroofd t _____ worden do _____ een harige schurk: d _____ bavianen. De ap _____ zijn i _____ staat autopotieren te ope _____ en do _____ ramen t _____ springen o _____ zoek na _____ broodjes e _____ snacks. D _____ stad voert een verw _____ strijd met de ste _____ agressiever word _____ apen. Gevreesd wordt dat het probleem nog eens zal toenemen als volgend jaar veel toeristen de stad zullen aandoen vanwege het wereldkampioenschap voetbal.

Mishandelde buschauffeur rijdt tegen brug

Een 49-jarige chauffeur van een streekbus is donderdagavond in Utrecht mishandeld, waardoor hij een aanrijding veroorzaakte. Dat he _____ de pol _____ vrijdag bek _____ gemaakt. De chau _____ kreeg een vuistslag te _____ zijn ho _____ van e _____ passagier, ter _____ hij d _____ bus bestuurde. De buscha _____ raakte bui _____ bewustzijn e _____ reed o _____ de Lucasbrug i _____ Utrecht m _____ zijn b _____ tegen e _____ metalen afze _____. De dertig passagiers in de bus bleven allen ongedeerd. De verdachte is aangehouden door de politie.

Brand in opslagbedrijf Amsterdam-Noord

In een pand op een bedrijventerrein in Amsterdam-Noord is donderdagochtend een grote brand uitgebroken. Het i _____ een opslagbedrijf waar partic _____ kleine loo _____ kunnen hu _____ om spu _____ in o _____ te sl _____. De bran _____ roept omwon _____ op ra _____ en deu _____ gesloten t _____ houden vanwege de eno _____ rookontwikkeling, al _____ een woord v _____. Het vu _____ in h _____ gebouw a _____ de tt. Vasumweg brak rond half twaalf uit. Het is nog niet duidelijk of bij de brand gevaarlijke stoffen vrijkomen.

Bijlage C: Puntenschema voor beide versies van de cloze-test

Totaal te behalen score: 144 (36 per tekst)

- Volledig Fout: 0 punten
- Grammaticale fouten, die/der/das, tijdsvorm, meervoud/enkelvoud of een niet ideaal woord waarbij het duidelijk is dat de proefpersoon het juiste bedoeld : 1 punt
- Fout gespeld / niet hoorbaar in uitspraak: 1,5 punten
- Volledig Goed: 2 punten

	Volledig Fout 0 punten	Redelijk 1 punt	Fout gespeld 1,5 punten	Volledig Goed 2 punten
Tekst 1				
Tekst 2				
Tekst 3				
Tekst 4				

/144 (%)
punten

Bijlage D: Enquête voor de Nederlandse proefpersoon

Beste participant,

Deze vragenlijst is onderdeel van het onderzoek naar receptieve meertaligheid in Nederlands-Duitse dialogen. Jij hebt aangegeven deel te nemen aan dit onderzoek. Voordat wij met het experiment kunnen beginnen hebben wij informatie nodig over jouw talige achtergrond en Duitse taalgebruik. De vragenlijst bestaat uit elf vragen. Het beantwoorden van deze vragen zal ongeveer vijf minuten duren. Alvast bedankt voor jouw medewerking.

Persoonsgegevens

Leeftijd :

Geslacht

- Man
- Vrouw

Nationaliteit(en) :

Hoogst genoten opleiding :

Vragen

---

1. Hoeveel talen spreek je? (Vul op de stippellijn het aantal in.)
  - ..... talen spreek ik vloeiend
  - ..... talen spreek ik redelijk tot slecht
  - ..... talen kan ik redelijk tot goed verstaan, maar niet spreken
2. Is Nederlands jouw enige moedertaal?
  - Ja
  - Nee, mijn andere moedertaal is.....
  - Nee, mijn enige moedertaal is.....
3. Spreken jouw directe familieleden of goede vrienden Duits als moedertaal? (Specificeer op basis van ouder, tante, grootouder, vriend/vriendin etc.)
  - Ja,
.....
.....
  - Nee
4. Hoe heb jij Duits geleerd? Je mag meer dan één antwoord geven.
  - Ik heb nooit geprobeerd Duits te leren
  - Door middel van formele educatie

- Door interactie met personen
- Anders,
namelijk.....

z.o.z. vraag 5 t/m 7

5. Kruis aan hoe de volgende uitspraken op jou van toepassing zijn.

	Volledig	Gedeeltelijk	Niet
Ik kan vloeiend communiceren in het Duits			
Ik kan met mijn Duitse talenkennis korte en simpele gesprekken in het Duits voeren.			
Ik kan simpele teksten, zoals een persoonlijke brief, in het Duits schrijven.			
Ik kan artikelen, nieuwsberichten etc. in het Duits lezen en begrijpen.			
Ik kan tv-programma's/films en colleges in het Duits volgen en begrijpen.			

6. Kruis aan hoe vaak jij in de onderstaande situaties wordt blootgesteld aan Duits.

	Nooit	Dagelijks	Wekelijks	Maandelijks	Jaarlijks
Thuis					
Werk/school					
Media (televisie/radio/schriftelijke media)					
Interactieve media (op internet b.v. facebook, skype)					
Vrije tijd (vakanties/feestjes/uitstapjes)					
In het algemeen					

7. Kruis aan wat op jouw van toepassing is.

	Altijd	Vaak	Zelden	Nooit
Als iemand mij in het Duits aanspreekt, reageer ik in het Nederlands				
Als iemand mij in het Duits aanspreekt, reageer ik in het Duits				
Als iemand mij in het Duits aanspreekt, reageer ik in het Engels				

8. Heb je ooit drie maanden of langer in een Duitstalig land gewoond of gereisd
- Nee, ga door naar vraag 10.
  - Ja, in ....., voor een tijdsduur van.....
9. Kruis aan hoe jouw contact met de lokale Duitse taal tijdens jouw verblijf te beschrijven is.

	Altijd	Vaak	Zelden	Nooit
Ik heb in het Duits gecommuniceerd				
Ik heb in het Engels gecommuniceerd				
Ik heb in mijn moedertaal gecommuniceerd				

10. Kruis aan in hoeverre je het met de onderstaande uitspraken eens bent.

	Volledig mee eens	Mee eens	Geen mening	Oneens	Volledig oneens
Ik vind Duits een moeilijke taal om te leren.					
Ik vind het leuk om Duits te spreken					
Ik ben tevreden over mijn taalvaardigheid in het Duits.					
De Nederlandse taalvaardigheid van de gemiddelde Duitser is hoog.					

11. Hoe vaak ben je zelf in Duitsland?

- Nooit
- minder dan 1 keer per jaar
- 1 tot 5 keer per jaar
- 5 tot 10 keer per jaar
- 10 keer per jaar of meer

Bijlage E: Enquête voor de Duitse proefpersoon

Lieber Teilnehmer,

Dieser Fragebogen ist Teil von unserer Studie über rezepive Mehrsprachigkeit in deutsch-niederländischen Gesprächen. Du hast dich bereit erklärt, an dieser Studie teil zu nehmen. Bevor wir mit dem Experiment anfangen können, brauchen wir ein paar Hintergrundinformationen von dir und deinem Bezug zu Niederländisch. Der Fragebogen umfasst elf Fragen, das Beantworten wird ungefähr fünf Minuten dauern. Vielen Dank für deine Hilfe!

Angaben zur Person

Alter :

Geschlecht

- männlich
- weiblich

Nationalität(en) :

Höchster Bildungsabschluss :

Fragen

---

12. Wie viele Sprachen sprichst du?

- ..... Sprachen spreche ich fließend
- ..... Sprachen spreche ich mittelmäßig bis schlecht
- ..... Sprachen kann ich recht gut verstehen, aber nicht sprechen

13. Ist Deutsch deine einzige Muttersprache?

- Ja
- Nein, meine andere Muttersprache ist.....
- Nein, meine einzige Muttersprache ist.....

14. Spricht jemand in deiner Familie oder jemand deiner Freunde Niederländisch als Muttersprache? (Gib an ob es ein Elternteil, eine Tante, Grosseltern, Freund/Freundin, usw. ist)

- Ja,
.....
- Nein

15. Wie hast du Niederländisch gelernt? Du darfst auch mehrere Antworten auswählen.

- Ich habe nie versucht, Niederländisch zu lernen
- Durch Unterricht (Schule/Uni)
- Durch Kontakt/ Interaktion mit Leuten
- Anders,
nämlich.....

16. Kreuze an, welche der Aussagen auf dich zutrifft.

	Völlig	Teilweise	Gar nicht
Ich kann mich fließend unterhalten auf Niederländisch.			
Ich kann mit meinen Niederländisch-Kenntnissen kurze und einfache Gespräche auf Niederländisch führen.			
Ich kann einfache Texte, wie z.B. einen persönlichen Brief, auf Niederländisch schreiben.			
Ich kann Artikel, Zeitungsberichte, usw. auf Niederländisch lesen und verstehen.			
Ich kann Fernsehsendungen/Filme auf Niederländisch gucken und verstehen.			

17. Wie oft wirst du in den unten genannten Situationen Niederländisch ausgesetzt?

	Nie	Täglich	Wöchentlich	Monatlich	Jährlich
Zuhause					
Arbeit/Schule/Uni					
Medien (Fernsehen/Radio/Printmedien)					
Interaktive medien (im Internet z.B. durch Facebook, Skype, usw.)					
Freizeit (Urlaub/Parties/Ausflüge)					
Allgemein					

18. Kreuze an, was auf dich zutrifft.

	Immer	Häufig	Selten	Nie
Wenn mich jemand auf Niederländisch anspricht, antworte ich auf Deutsch.				
Wenn mich jemand auf Niederländisch anspricht, antworte ich auf Niederländisch.				
Wenn mich jemand auf Niederländisch anspricht, antworte ich auf Englisch.				

19. Hast du jemals 3 Monate oder länger in einem niederländisch-sprachigem Land gelebt oder rumgereist?

- Nein, geh zu Frage 10.
- Ja, in ....., für eine Dauer von .....

20. Wie würdest du deinen Kontakt mit der lokalen Sprache während deines Aufenthaltes beschreiben?

	Immer	Häufig	Selten	Nie
Ich habe so viel wie möglich auf Niederländisch kommuniziert.				
Ich habe so viel wie möglich auf Englisch kommuniziert.				
Ich habe nur in meiner Muttersprache kommuniziert.				

21. Kreuze an, in wie weit du mit den Aussagen übereinstimmst.

	Stimme völlig zu	Stimme zu	Keine Meinung	Stimme nicht zu	Stimme gar nicht zu
Ich finde Niederländisch eine schwierig zu lernende Sprache.					
Es macht mir Spaß Niederländisch zu sprechen.					
Ich bin zufrieden mit meiner Sprachfertigkeit im Niederländischen.					
Die deutsche Sprachfertigkeit vom Durchschnitts-Niederländer ist hoch.					

22. Wie oft bist du selbst in den Niederlanden?

- Nie
- Weniger als 1 mal pro Jahr
- 1 bis 5 mal pro Jahr
- 5 bis 10 mal pro Jahr.
- 10 mal pro Jahr oder mehr

Bijlage G: Conventies voor het transcriberen

(.)	Korte pauze onder de 0,2 sec
(1.0)	Pauze vanaf 0,2 sec
(( ))	Spreker is onverstaanbaar
((lacht))	Spreker lacht (hetzelfde geldt voor kuchen etc.)
°woord°	Spreker spreekt zacht
WOORD	Spreker spreekt hard
<woord>	Spreker spreekt woord/zin langzaam
>woord<	Spreker spreekt woord/zin snel
woord↑	Spreker gaat met stem omhoog
woord↓	Spreker gaat met stem omlaag
Wo/woord	Spreker stottert/verbetert zich
Wo/	Spreker stopt midden in een woord
Woo:rd	Spreker spreekt de 'o' heel lang
?	Alleen gebruiken als het echt een vraag is en je dat ook kan horen
.	Hoef je niet na elk segment gebruiken. Alleen als het ècht duidelijk het eind van een zin is (bijvoorbeeld als de spreker daarna aan een nieuwe zin begint)

Bijlage H: Voorbeeld van de analyse van de drie herstelstrategieën

Corpus 2012: Koppel 1 conditie hoog-hoog, herstelstrategie toelichting

	7 [01:07.1]	8 [01:09.1]
NL 1[v]		(1.1) ((lacht))
DU 1[v]	<Das ist> in der MITTE irgendwo.	
	9 [01:11.1]	10 [01:13.4]
NL 1[v]	W-wat?	(1.1) EEHM:: (.) Ja↓,
DU 1v]	(0.5) Das ist in der MITTE von dem Plan ↑	

Corpus 2012: Koppel 2, conditie hoog-hoog, herstelstrategie herhaling

NL 1[v]	(3.0) oh DAAR naar beneden de lange kant van de driehoek zeg maar	
DU 1[v]	Ich da/	
	391 [08:54.2]	392 [08:56.2]
		393 [08:58.2]
NL 1[v]	die lange kant van de driehoek? Ja	
DU 1[v]	Bitte?	Ja ja genau

Corpus 2012: Koppel 1, conditie hoog-hoog, herstelstrategie herformulering

		24 [02:20.9]
NL 1[v]		(1.4) HALF
DU 1[v]	(0.9) und dann (1.2) Ja (.) HALB geradeaus und halb links ↑ ((lacht))	
		25 [02:24.0]
NL 1[v]	recht door en half links?	
DU 1 [v]	(.) Ja (.) nicht RECHTS nicht LINKS sondern was	
NL 1[v]		
DU 1 [v]	anderes. <Nicht richtig geradeaus> aber (1.1)	

Bijlage I: Overzicht aantal herstelstrategieën corpus 2012

Aantal herstelstrategieën per gesprek (aantal herstelstrategieën per minuut)

Koppelnummer komt overeen met koppelnummer SPSS-file

1 Hoog-hoog , 7 minuten en 44 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	0	0	0
DU	2 (0,26)	1 (0,13)	0

2 Hoog-hoog , 9 minuten en 20 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	1 (0,11)	0	1 (0,11)
DU	0	0	0

5 Hoog-hoog , 4 minuten en 50 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	1 (0,21)	0	0
DU	0	0	0

7 Hoog-hoog, 8 minuten en 5 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	1 (0,12)	0	0
DU	1 (0,12)	0	0

8 Hoog- laag, 9 minuten en 35 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	0	1 (0,1)	2 (0,21)
DU	0	0	0

9 Hoog-laag, 10 minuten en 2 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	1 (0,1)	1 (0,1)	1 (0,1)
DU	1(0,1)	0	1 (0,1)

11 Hoog-laag, 4 minuten en 20 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	0	1 (0,23)	0
DU	2 (0,46)	0	2 (0,46)

13 Laag-hoog, 9 minuten en 48 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	0	0	0
DU	3 (0,31)	1 (0,12)	2 (0,20)

14 Laag-hoog, 8 minuten en 28 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	2 (0,24)	0	3 (0,35)
DU	0	0	3 (0,35)

15 Laag-hoog, 9 minuten en 34 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	1 (0,11)	0	0
DU	1 (0,11)	0	2 (0,21)

16 Laag-hoog, 10 minuten en 4 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	1 (0,1)	0	0
DU	0	0	0

17 Laag-laag, 10 minuten en 0 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	1 (0,1)	3 (0,3)	0
DU	1 (0,1)	0	0

18 Laag-laag, 9 minuten en 28 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	1 (0,11)	0	0
DU	0	1 (0,11)	0

19 Laag-laag, 9 minuten en 36 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	4 (0,42)	0	1 (0,1)
DU	2 (0,21)	1 (0,1)	2 (0,21)

20 Laag- laag, 7 minuten en 3 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	1 (0,14)	0	0
DU	1 (0,14)	0	0

21 Laag-laag, 10 minuten en 0 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	0	0	1 (0,1)
DU	0	0	1 (0,1)

Bijlage J: Overzicht aantal herstelstrategieën corpus 2013

Aantal herstelstrategieën per gesprek (aantal herstelstrategieën per minuut) 2013

Koppelnummer komt overeen met koppelnummer SPSS-file

26 Duits-Duits, 9 minuten 35 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
DU1	1 (0,11)	0	0
DU2	0	0	0

48 Duits-Duits, 4 minuten en 54 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
DU1	1 (0,20)	0	0
DU2	1 (0,20)	0	1 (0,20)

40 Duits-Duits, 9 minuten en 30 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
DU1	0	0	0
DU2	0	0	1 (0,11)

50 Duits-Duits, 9 minuten

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
DU1	1 (0,11)	0	0
DU2	0	0	0

55 Duits-Duits, 4 minuten en 28 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
DU1	0	0	0
DU2	0	0	1 (0,22)

27 Nederlands-Nederlands, 9 minuten

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL1	0	0	1(0,11)
NL2	0	0	0

25 Nederlands-Nederlands, 8 minuten en 53 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL1	0	0	0
NL2	0	1 (0,14)	1 (0,14)

46 Nederlands-Nederlands, minuten en 33 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL1	0	0	0
NL2	1 (0,23)	0	1 (0,23)

28 Nederlands-Nederlands, 4 minuten en 29 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL1	1(0,22)	0	1 (0,22)
NL2	0	0	0

39 Nederlands-Nederlands, 9 minuten

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL1	0	1 (0,11)	0
NL2	0	0	0

56 Nederlands-Nederlands Tijnje en Charlotte 5 minuten en 11 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL1	1 (0,19)	0	1 (0,19)
NL2	0	0	0

36 Hoog-hoog, 9 minuten en 37 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	0	0	1 (0,10)
DU	0	0	0

29 Hoog-hoog, 2 minuten en 37 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	2 (0,76)	0	0
DU	0	0	0

30 Hoog-hoog, 5 minuten en 22 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	0	1 (0,19)	1 (0,19)
DU	0	0	0

35 Hoog-laag, 10 minuten

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	2 (0,2)	2 (0,2)	2 (0,2)
DU	0	0	0

22 Hoog-laag, 6 minuten en 51 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	0	0	0
DU	2 (0,29)	2 (0,29)	3 (0,44)

31 Hoog-laag , 5 minuten en 59 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	3 (0,5)	1 (0,17)	3 (0,5)
DU	0	0	0

44 Hoog-laag, 10 minuten

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	2 (0,2)	0	1(0,1)
DU	0	0	0

52 Hoog-laag, 10 minuten

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	0	0	2 (0,2)
DU	0	0	0

45 Hoog-laag, 10 minuten

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	5 (0,5)	1 (0,1)	3 (0,3)
DU	0	1 (0,1)	1 (0,1)

32 Laag-hoog, 6 minuten en 19 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	1 (0,16)	0	0
DU	1 (0,16)	0	0

38 Laag-hoog, 10 minuten

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	1 (0,1)	1 (0,1)	1 (0,1)
DU	3 (0,3)	1 (0,1)	2 (0,2)

23 Laag-hoog, 10 minuten

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	1 (0,1)	1 (0,1)	0
DU	1 (0,1)	0	2 (0,2)

47 Laag-hoog, 10 minuten

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	1 (0,1)	0	1 (0,1)
DU	1 (0,1)	0	0

43 Laag-hoog, 6 minuten en 17 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	1 (0,16)	0	0
DU	0	0	1 (0,16)

33 Laag-laag, 8 minuten en 35 seconden

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	0	1 (0,12)	1 (0,12)
DU	0	1 (0,12)	0

34 Laag-laag, 10 minuten

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	0	0	1 (0,1)
DU	0	3 (0,3)	2 (0,2)

37 Laag-laag, 10 minuten

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	2 (0,2)	1 (0,1)	1 (0,1)
DU	0	0	1 (0,1)

42 Laag-laag, 10 minuten

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	0	0	1 (0,1)
DU	1 (0,1)	1 (0,1)	0

53 Laag-laag, 10 minuten

	Toelichting	Herformulering	Herhaling
NL	0	0	0
DU	2 (0,2)	0	3 (0,3)